

Sadik KRASNIQI & Besnik RRACI

KONTRIBUTI I DIASPORËS SHQIPTARE NË AUSTRALI PËR KOSOVËN

Abstrakt:

Ky punim trajton në mënyrë të thelluar historinë, zhvillimin dhe kontributin e komunitetit shqiptar në Australi, me theks të veçantë mbi rolin e tij në mbështetjen e çështjes kombëtare shqiptare dhe në veçanti të Kosovës. Përmes një qasjeje historike dhe analitike, studimi synon të ndriçojë mënyrën se si emigracioni shqiptar, që nga periudhat e hershme të vendosjes e deri në ditët tona, ka arritur të ruajë dhe afirmojë identitetin kombëtar në një mjedis të huaj shoqëror e kulturor. Analiza mbështetet në burime historike, dokumente arkivore, dëshmi të pjesëtarëve të komunitetit dhe materiale të mbledhura gjatë vizitës zyrtare të udhëheqësit të seksionit të historisë në Muzeun e Kosovës, z. Sadik Krasniqi, në Australi gjatë vitit 2011. Ky mision kërkimor ka pasur për qëllim evidentimin dhe dokumentimin e trashëgimisë historike e kulturore të shqiptarëve në kontinentin australian, duke përfshirë organizatat, shoqëritë patriotike, aktivitetet kulturore dhe kontributin humanitar të diasporës. Rezultatet e studimit dëshmojnë se diaspora shqiptare në Australi ka luajtur një rol të rëndësishëm në ruajtjen e ndërgjegjes kombëtare dhe në përkrahjen e aspiratave për liri e pavarësi të Kosovës. Përmes veprimtarisë së saj të organizuar, ajo ka ndërtuar ura lidhëse mes atdheut dhe mërgatës, duke u bërë një faktor i rëndësishëm në promovimin ndërkombëtar të çështjes shqiptare. Në përfundim, përvoja historike e këtij komuniteti dëshmon për ekzistencën e një patriotizmi të qëndrueshëm, të mishëruar në forma të shumta të solidaritetit, veprimit shoqëror dhe ruajtjes së trashëgimisë kulturore. Studimi nënvizon se kontributi i shqiptarëve në Australi përbën një segment thelbësor të historisë së përgjithshme të popullit shqiptar dhe meriton një vëmendje të veçantë në kuadër të studimeve bashkëkohore mbi diasporën dhe identitetin kombëtar.

Fjalë kyçe: Diaspora shqiptare, emigracioni shqiptar në Australi, identiteti kombëtar, çështja e Kosovës.

Populli shqiptar në përgjithësi, e ai i Kosovës në veçanti, janë përballur gjatë historisë me sfida të njëpasnjëshme, të cilat kanë lënë gjurmë të thella në strukturën e tyre shoqërore, politike dhe kulturore. Luftërat e pandërprera që ata zhvilluan kundër pushtuesve të huaj, periudhat e gjata të robërisë dhe sundimit të huaj, si dhe pasojat e rënda të gjendjes së rënduar politike, ekonomike e sociale, ndikuan në mënyrë të ndjeshme në jetën dhe të ardhmen e këtij populli. Për më tepër, përplasjet e brendshme ideologjike krijuan një terren të vështirë për zhvillim dhe stabilitet të brendshëm. Në këtë kontekst historik të ndërlikuar, emigrimi i shqiptarëve jashtë kufijve të atdheut u shndërrua në një dukuri të pandalshme dhe të qëndrueshme. Edhe pse rrënjët e këtij fenomeni datojnë që nga periudhat e hershme historike, emigrimi mori përmasa të gjera sidomos gjatë shekullit XX.¹

Në këtë rrugëtim të gjatë dhe të vështirë, diaspora shqiptare ka luajtur një rol jetik dhe të pazëvendësueshëm, jo vetëm si mbështetëse e çështjes kombëtare nga jashtë, por edhe si aktore aktive në mobilizimin politik, diplomatik, ushtarak dhe ekonomik, në përkrahje të idealeve të lirisë dhe pavarësisë. Që nga periudhat e para të shekullit XX, emigrantët shqiptarë u angazhuan në përhapjen e informacionit për gjendjen e popullit shqiptar, krijimin e organizatave politike dhe shoqërore, dhe mbledhjen e fondeve për kauzën kombëtare. Me një fokus të veçantë, komuniteti shqiptar në Australi ka dëshmuar një përkushtim të jashtëzakonshëm ndaj çështjes kombëtare, sidomos gjatë dekadave të mesme të shekullit XX, kur aktivitetet e tyre diplomatik dhe mediatik ndihmuan në sensibilizimin e opinionit publik ndërkombëtar për çështjen e Kosovës dhe Shqipërisë Etnike. Kontributi i tyre nuk ka qenë vetëm simbolik, por thelbësor për kuptimin e dimensionit transkombëtar të kauzës shqiptare, duke ndihmuar në afirmimin e identitetit kombëtar dhe të drejtave të popullit shqiptar në arenën ndërkombëtare.²

Emigracioni shqiptar drejt Australisë nisi të marrë formë të qëndrueshme në fillim të viteve 1920. Sipas të dhënave të siguruara nga Immigration Museum, një grup shqiptarësh prej pesë individësh si; Muharrem Bekteshi, Bejxhet Emini, Rexhep Mustafa, Musa Ibrahim i dhe Ali Riza, emigruan nga rajoni i Korçës në Shqipëri dhe u vendosën në kontinentin e largët australian më 29 tetor 1924. Ata u përqendruan kryesisht në rajonet e Queensland-it, në Australinë Perëndimore dhe në zonën bujqësore të Shepparton-it në shtetin e Victoria-s. Kjo fazë e hershme e migrimit përbëhej kryesisht nga

¹ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, *Historia e Popullit Shqiptar III, Periudha e Pavarësisë 28 Nëntor 1912-7 Prill 1939*, (Botimet Toena), Tiranë, 2007, f. 510.

² Po aty, f. 518-520.

individë dhe familje të cilët kërkonin mundësi ekonomike dhe kushte më të favorshme jetese përtej vendlindjes së tyre, duke shënuar fillimin e një prurjeje të organizuar që do të ndikonte në formimin e komuniteteve shqiptare në Australi gjatë dekadave të mëvonshme. Gjatë dekadës së tretë të shekullit XX, komuniteti shqiptar në Australi u zgjerua ndjeshëm, si përmes pranisë së emigrantëve të rinj, ashtu edhe përmes integritit të familjeve ekzistuese. Në këtë periudhë, aktivitetet ekonomike u diversifikuan: përveç bujqësisë dhe punës në industrinë lokale, shqiptarët u përfshinë në tregti, artizanat dhe shërbime të ndryshme që i mundësuan komunitetit të forconte pozicionin ekonomik dhe social.³

Roli i Ballit Kombëtar në organizimin e diasporës shqiptare të Australi

Valët më të mëdha të shpërnguljes shqiptare u intensifikuan sidomos pas vitit 1945, pas vendosjes së regjimeve komuniste në Shqipëri dhe Jugosllavi. Këto regjime ushtruan një dhunë të pamëshirshme ndaj nacionalistëve, duke përfshirë veçanërisht anëtarët dhe simpatizantët e Ballit Kombëtar dhe organizatave të tjera të ngjashme, të cilat përfaqësonin një rezistencë të organizuar kundër ideologjisë komuniste dhe u angazhuan për bashkimin e të gjitha territoreve shqiptare në një shtet të vetëm. Në këtë kontekst, Australia u shndërrua në një strehë të sigurt për shumë nga këta patriotë të përndjekur. Në vitet 1948–1949, në qytetin Perth u themelua Këshilli i Lidhjes së Shqiptarëve në Australi, i cili filloi gjithashtu botimin e Buletinit të tij. Ky organ informativ kishte për qëllim të informonte mërgimtarët jo vetëm mbi zhvillimet politike në atdhe, por edhe mbi veprimtarinë kombëtare të diasporës shqiptare në vende të tjera, përfshirë Shtetet e Bashkuara të Amerikës, Kanadanë, Turqinë dhe shtetet e ndryshme evropiane. Formimi i këtij këshilli dhe botimi i Buletinit shënuan një hap të rëndësishëm në organizimin institucional të diasporës shqiptare në Australi, duke krijuar një platformë për ruajtjen e identitetit kombëtar, koordinimin e aktiviteteve kulturore dhe politiko-diplomatike dhe përf forcimin e lidhjes së emigrantëve me kauzën kombëtare.⁴

Kjo mërgatë e re, e përbërë kryesisht nga nacionalistë të Ballit Kombëtar, mbeti besnike ndaj platformës politike të Mit'hat Frashërit. Balli Kombëtar, i

³ IMMIGRATION MUSEUM, "Kurbet, The Continuing Journey of Albanians in Victoria", Exhibition dates 19 November 2007-24 February 2008, Melbourne, f. 2-4.

⁴ Riza Sadiku, "Kontributi i Shqiptarëve të Australisë në afirmimin e Shqipërisë Etnike", Kumtesë, e organizuar nga Balli Kombëtar i Kosovës, me rastin e festës së 28 Nëntorit, 26.11.2011.

themeluar në vitin 1939, kishte si qëllim themelor bashkimin e të gjitha trojeve shqiptare në një shtet të vetëm, në atë që u konceptua si Shqipëria Etnike. Ideologjia dhe synimet e organizatës u mbajtën gjallë edhe në Australi përmes krijimit të komiteteve, botimeve dhe aktiviteteve të ndryshme kulturore dhe politike. Figurat e shquara si Ali Agushi, Said Demneri, Hysni Cico dhe Bahri Bregu ishin ndër të parët që hodhën themelet e strukturave organizative të Ballit Kombëtar në Australi, duke themeluar një rrjet institucional që siguroi vazhdimësinë e kauzës kombëtare dhe ruajtjen e identitetit kulturor të diasporës shqiptare në këtë kontinent.⁵

Më vonë, këtyre veprimtarëve iu bashkuan edhe personalitete me reputacion të lartë, si Profesor Ibrahim Kelmendi dhe Inxhinier Adem Gllavica, të cilët u shndërruan në shtylla të forta të veprimtarisë së mërgatës shqiptare në Australi. Pjesëmarrja e tyre shënoi një rritje të nivelit organizativ dhe intelektual të komunitetit, duke kontribuar në konsolidimin e strukturave ekzistuese të Ballit Kombëtar dhe në krijimin e rrjeteve të reja të bashkëpunimit me komunitetet shqiptare në ShBA, Kanada dhe Evropë.⁶

Komitetet e Ballit Kombëtar në Australi ruajtën lidhje të ngushta me udhëheqësit e kësaj organizate në diasporë, veçanërisht me Profesor Vasil Andonin në Romë dhe Abas Ermenjin në Paris. Përmes këtyre kanaleve, veprimtarët shqiptarë në Australi furnizoheshin rregullisht me botime të rëndësishme, përfshirë gazetën “Flamuri” dhe buletin “Qëndresa”, të cilat jo vetëm që promovonin qëndrimin kundër regjimeve komuniste, por gjithashtu afirmonin të drejtën e popullit shqiptar për vetëvendosje dhe bashkim kombëtar. Anëtarët e Ballit Kombëtar në Australi kontribuan financiarisht për botimin dhe shpërndarjen e këtyre organeve, duke dëshmuar kështu angazhimin e tyre të thellë ideologjik dhe përkushtimin praktik ndaj çështjes kombëtare.⁷

Pas themelimit të organizatës në Perth, shumë nga veprimtarët shqiptarë u shpërngulën drejt qyteteve të tjera kryesore të Australisë, përfshirë Melburnin, Sydney-n, Brisbane-n dhe Mareba-n, duke kërkuar mundësi më të mira ekonomike, industriale dhe sociale. Në këto qytete, komuniteti shqiptar vazhdoi të konsolidojë aktivitetin e tij politik dhe organizativ përmes krijimit të komiteteve krahinore, organizimit të tubimeve, manifestimeve dhe mbajtjes

⁵ Po aty.

⁶ Deklaratë gojore me Rustem Qerimin, bashkëpunëtor i ngushtë i veprimtarit Adem Gllavica dhe njëherit ish-kryetar i komunitetit shqiptar në Australinë Perëndimore me qendër në Perth. Të dhënat i dha më datën 12.02.2011, në Melbourne.

⁷ Flamuri, Vjeti XXXI (XXXIV), nr. 233-236, Romë, 28 nëntor 1981, f. 4, 7.

së zgjedhjeve demokratike për drejtuesit lokalë të Ballit Kombëtar. Një ngjarje veçanërisht e rëndësishme u zhvillua në Melburn më 28 nëntor 1951, në përkujtim të Ditës së Flamurit, kur u zgjodh Komiteti i ri i Ballit Kombëtar. Ky proces nuk përfaqësonte vetëm një formalizim të strukturës organizative, por dëshmonte gjithashtu nivelin e lartë të organizimit demokratik dhe institucional të diasporës shqiptare.⁸ Anëtarët e Ballit Kombëtar në Australi nuk kufizoheshin vetëm në mbështetjen ideologjike të konceptit të Shqipërisë Etnike, por u angazhuan në mënyrë aktive në protesta dhe manifestime publike që synonin mbrojtjen e të drejtave të shqiptarëve jashtë kufijve të Shqipërisë, veçanërisht në Kosovë dhe Maqedoni.

Ata organizuan dhe morën pjesë në tubime dhe manifestime që shpreheshin solidaritet me demonstratat e vitit 1968 dhe 1981 në Prishtinë dhe Tetovë, duke kërkuar respektimin e të drejtave politike, kulturore dhe arsimore të shqiptarëve nën regjimin e ish-Jugosllavisë. Ky angazhim i diasporës shqiptare nuk ishte thjesht një shfaqje simbolike e mbështetjes; ai përbënte një veprim konkret politik dhe qytetar, i cili shërbente për të mbajtur gjallë ndërgjegjen kombëtare dhe për të rritur presionin ndërkombëtar mbi çështjet e shqiptarëve në ish-Jugosllavi.⁹

Një nga mënyrat më të efektshme dhe më të qëndrueshme për afirmimin e kauzës kombëtare në Australi ishte organizimi i manifestimeve të përvitshme për Ditën e Flamurit, më 28 nëntor, e cila shënon shpalljen e Pavarësisë së Shqipërisë në vitin 1912. Këto aktivitete u shndërruan gradualisht në një traditë të konsoliduar dhe simbolike të diasporës shqiptare, duke u bërë një instrument kyç për ruajtjen dhe promovimin e identitetit kombëtar, historisë dhe vlerave kulturore shqiptare. Manifestimet për Ditën e Flamurit kishin një strukturë të organizuar, duke përfshirë parada, tubime solemne, homazhe për figurat historike dhe aktivitete kulturore e edukative, të cilat angazhonin të gjitha grupmoshat e komunitetit shqiptar.

Këto ngjarje jo vetëm që forconin ndjenjën e përkatësisë dhe solidaritetit mes anëtarëve të diasporës, por shërbenin edhe si një platformë ndërkombëtare për sensibilizimin e opinionit publik dhe të mediave australiane mbi historinë dhe përpjekjet e popullit shqiptar për liri dhe bashkim kombëtar. Një aspekt i veçantë i këtyre manifestimeve ishte pjesëmarrja e zyrtarëve të administratës australiane, të cilët informoheshin drejtpërdrejt mbi aspiratat politike,

⁸ Riza Sadiku, "Kontributi i Shqiptarëve të Australisë në afirmimin e Shqipërisë Etnike", Kumtesë, e organizuar nga Balli Kombëtar i Kosovës, me rastin e festave të nëntorit me 26.11.2011.

⁹ Riza Sadiku, "Lidhja Kosovare 1949-1999", Prishtinë 2006, f. 364, 365.

kulturore dhe shoqërore të shqiptarëve. Përveç kësaj, manifestimet e Ditës së Flamurit kontribuonin në ndërtimin e imazhit të komunitetit shqiptar si një grup i organizuar, aktiv dhe i përgjegjshëm.¹⁰

Kontributi i Shoqërisë “Bajram Curri” në diasporën shqiptare në Australi

Në Australi vepruan edhe organizata të tjera, ndër të cilat veçohej Shoqëria “Bajram Curri”, e themeluar më 15 prill 1967 nën emrin fillestar “Kosovarët e Bashkuar të Australisë”. Gjatë dy viteve të para të veprimtarisë, kjo shoqëri zhvilloi dhe përsosi statutin e saj, duke e orientuar drejt nevojave reale të komunitetit shqiptar në mërgatë. Më 5 mars 1969, organizata mori emrin përfundimtar “Bashkimi Kombëtar – Shoqëria ‘Bajram Curri’”, me seli në 132 Wingrove Street, Fairfield, Victoria. Qëllimet themelore të saj ishin politiko-shoqërore, arsimore dhe kulturore, me fokus në ruajtjen e identitetit kombëtar, forcimin e unitetit midis bashkatdhetarëve dhe promovimin e vlerave historike, patriotike e arsimore të shqiptarëve në Australi.

Kjo shoqëri u bë një qendër e rëndësishme organizative e diasporës shqiptare, duke kontribuar ndjeshëm në ruajtjen e vetëdijes kombëtare dhe në afirmimin e çështjes shqiptare në kontekstin shoqëror australian. Kjo organizatë, përveç veprimtarisë së saj politike, arsimore dhe kulturore, karakterizohej edhe nga një orientim ideologjik i majtë, i cili e dallonte dukshëm nga organizatat e tjera shqiptare që vepronin në diasporë, veçanërisht nga ato me frymë nacionaliste dhe konservatore si Balli Kombëtar. Ky pozicionim politik ishte pasojë e ndikimit të ideologjive të majta që përfshinë mjaft segmente të mërgatës shqiptare pas Luftës së Dytë Botërore, si dhe reflektim i rrymave progresiste që në atë kohë po përhapeshin në mjediset e emigracionit evropian dhe botëror. Në veprimtarinë e saj publike, Shoqëria “Bajram Curri” përdori një diskurs politik të ngarkuar me terminologji revolucionare, duke i mëshuar unitetit të klasave punëtore dhe luftës kundër padrejtësive shoqërore, por gjithmonë duke ruajtur thelbin e saj kombëtar. Kjo e bëri organizatën një zë të veçantë në peizazhin e diasporës shqiptare në Australi, që shpeshherë krijoi debat dhe dallime ideologjike me grupimet e tjera shqiptare të orientuara më djathtas.¹¹ Që nga themelimi i saj, Shoqëria “Bajram Curri” kontribuoi vazhdimisht në informimin, sensibilizimin dhe

¹⁰ Deklaratë e incizuar me veprimtarin e çështjes kombëtare në Australi dhe Zelandën e Re, Masar Krasniqi, dhënë me datën 28 shkurt 2011, Gold Coast, Queensland.

¹¹ Statuti i Përkohshëm, i Bashkimi Kombëtar-Shoqëria “Bajram Curri”, i miratuar nga mbledhja vjetore e Shoqërisë më 5 mars 1969, f. 1-3.

afirmimin e çështjes kombëtare shqiptare, me theks të veçantë në kauzën e Kosovës. Në aspektin politik e atdhetar, ajo organizoi akademi përkujtimore, manifestime për Ditën e Flamurit dhe protesta para Parlamentit Australian, duke kërkuar internacionalizimin e çështjes së Kosovës dhe të drejtave kombëtare të shqiptarëve në ish-Jugosllavi. Në planin shoqëror, arsimor dhe kulturor, shoqëria dha ndihma financiare për nisma humanitare, për mësimin e gjuhës shqipe dhe për aktivitete artistike e kulturore në komunitet. Ndër veprimtarët më të dalluar të saj ishin Rilind (Azem) Bytyqi, Isuf Hoti, Pajazit Ibrahim, Mahmut Rexha, Shaqir Berisha, Hysni Topalli e të tjerë, të cilët me përkushtim e vizion ruajtën unitetin dhe vetëdijen kombëtare të shqiptarëve në Australi.¹²

Ruajtja e Trashëgimisë Kulturore dhe Shpirtërore në emigracionin shqiptar në Australi

Në spektrin e gjerë të veprimtarisë së diasporës shqiptare në Australi, fushat e arsimit, kulturës, artit dhe sportit zënë një vend të veçantë e domethënës. Këto fusha përbëjnë bazën shpirtërore dhe identitare të komunitetit shqiptar, i cili përmes tyre jo vetëm që ruajti lidhjen me atdheun, por edhe e transmetoi trashëgiminë kulturore brez pas brezi në një ambient të huaj dhe shumëkulturor si ai australian. Në fushën e arsimit, përpjekjet kryesore u përqendruan në ruajtjen dhe kultivimin e gjuhës shqipe si themel i identitetit kombëtar. Themelimi i shkollave shqipe nëpër qytetet kryesore të Australisë, ishte një hap historik që shënoi angazhimin e komunitetit për edukimin gjuhësor e kulturor të brezave të rinj. Nëpërmjet mësimi plotësues në gjuhën amtare, u siguroi që fëmijët shqiptarë të mësonin jo vetëm alfabetin e gjuhës shqipe, por edhe historinë, traditat dhe vlerat e popullit të tyre, duke e bërë arsimin një mjet të fuqishëm për ruajtjen e identitetit kombëtar në mërgim.

Në fushën e kulturës dhe artit, diaspora shqiptare zhvilloi një aktivitet të pasur e të vazhdueshëm. Përmes shoqatave kulturore-artistike, si “Bashkimi” në Wollongong, “Agimi” në Sidnej, “Drita” në Melburn, “Besa” në Kanbera, “Shqiponja” në Adelajd e të tjera shoqëri artistike nëpër qytetet e Australisë, u organizuan koncerte, festivale folklorike, mbrëmje letrare, ekspozita dhe manifestime kulturore. Këto aktivitete kishin për qëllim të afirmonin kulturën shqiptare në skenën australiane, duke e paraqitur atë si pjesë të vlerave universale të diversitetit kulturor.

¹² Deklaratë e Pajazit Ibrahimit, veprimtar politik dhe njëherit ish-sekretar i B.K.SH. “Bajram Curri” në Dromana, VIC, Australi. Të dhënat i dha më datën 5 mars 2011, në Melbourne.

Në fushën e sportit, shqiptarët në Australi u dalluan për përkushtimin e tyre ndaj aktiviteteve sportive, të cilat u bënë një formë tjetër e integritit dhe afirmimit të komunitetit. Përmes klubeve sportive, veçanërisht atyre të futbollit, u krijua një hapësirë e shëndetshme shoqërore ku të rinjtë shqiptarë mund të zhvillonin talentin e tyre, të mësonin vlera si disiplinë, solidaritet dhe frymë ekipore. Këto aktivitete kontribuan në përfshirjen e shqiptarëve në jetën sportive australiane, duke i bërë ata pjesë të identitetit të përbashkët shoqëror të vendit mikpritës. Kështu, kontributi i diasporës shqiptare në Australi në këto fusha të jetës shoqërore nuk ishte vetëm një përpjekje për ruajtjen e identitetit kombëtar, por edhe një dëshmi e aftësisë së saj për të ndërtuar ura bashkëpunimi, për të përfaqësuar me dinjitet kulturën shqiptare dhe për të integruar trashëgiminë e vet në mozaikun kulturor australian. Këto veprimtari përbëjnë një kapital të çmuar shpirtëror e kulturor, që vazhdon të ushqejë ndjenjën e përkatësisë dhe krenarisë kombëtare në çdo brez të ri të shqiptarëve në Australi.¹³

Është me rëndësi të potencohet fakti se gjatë viteve të 60-ta e në kontinuitet deri në ditët tona një kontribut të veçantë ka dhënë edhe Shoqëria Islame Shqiptare Australiane, e cila ka shfaqur një angazhim të vazhdueshëm dhe të shumanshëm në jetën e komunitetit shqiptar në Australi. Përveç veprimtarive fetare, ajo u angazhua fuqishëm në inicativa humanitare, duke mbështetur të sëmurët, të varfrit, arsimin, kulturën dhe sportin, duke e bërë veprimtarinë e saj një shtyllë të solidaritetit shoqëror brenda komunitetit. Një dimension tjetër i rëndësishëm ishte përkrahja e çështjes kombëtare shqiptare, e cila u realizua përmes grumbullimit të mjeteve financiare, organizimit të tubimeve përkujtimore dhe pjesëmarrjes aktive në protesta dhe aktivitete historike, duke e afirmuar vetëdijen kombëtare në mjedisin australian.

Midis protagonistëve kryesorë që shënuan këtë kontribut janë: Masar Krasniqi, Bujar dhe Mubareq Risilia, Latif Balla, Sami Karafili, Viktor Hamit, Imam Rexhep Idrizi, Azbi Shaqiri, Ruzhdi Imeri, Vahid Goga e të tjerë, të cilët me përkushtim të jashtëzakonshëm kontribuan në ruajtjen e identitetit shqiptar, forcimin e unitetit komunitar dhe promovimin e vlerave historike, kulturore dhe shpirtërore. Ky rol i Shoqërisë Islame Shqiptare tregon qartësisht se komuniteti shqiptar në Australi nuk ishte vetëm një komunitet migrues, por një forcë aktive dhe e organizuar, e cila ndërthurte fenë, kulturën, arsimin dhe solidaritetin në shërbim të identitetit kombëtar dhe integritit shoqëror.¹⁴

¹³ Deklaratë e Safet Bibaj, veprimtar politik dhe njëherit ish-udhëheqës i shkollës shqipe në rrethin e Sydney-t. Të dhënat i dha më datën 25 shkurt 2011, në Wollongong.

¹⁴ Deklaratë e Vahid Goga, veprimtar dhe kryetar i Shoqërisë Islame Shqiptare Australiane. Të dhënat i dha më datën 7 mars 2011, në Melbourne.

LDK-ja në proceset historike të mërgatës shqiptare në Australi

Me themelimin e Lidhjes Demokratike të Kosovës (LDK) në vitin 1989, u shënua një etapë e re në historinë e organizimit politik të shqiptarëve të Kosovës. Ideologjia e LDK-së, e cila bazohej në rezistencë paqësore, pluralizëm politik dhe pavarësi graduale përmes mjeteve demokratike, u prit dhe gjeti përkrahje të gjerë edhe në mërgatën shqiptare në Australi. Një hap konkret drejt organizimit të LDK-së në këtë kontinent u ndërmor nga kryetari i LDK-së, Dr. Ibrahim Rugova, i cili më 9 nëntor 1990, përmes një letre drejtuar zotit Shpend Osmanaj, e mandatonte atë për themelimin e degës së LDK-së në Australi, duke i bashkangjitur edhe programin dhe statutin e LDK-së qendrore. Ky akt shënoi fillimin e një organizimi institucional dhe demokratik të komunitetit shqiptar në Australi, në përputhje me vizionin dhe parimet politike të LDK-së.¹⁵

Menjëherë pas themelimit të degës së LDK-së në Australi, në dhjetor të vitit 1990, komuniteti shqiptar në këtë kontinent u angazhua fuqishëm për të mbështetur LDK-në në planin politik, diplomatik dhe financiar. Në qytete të ndryshme, si Melburn, Sidnej, Brisbane, Wollongong, Adelajd, Newman dhe Gove, u krijuan nëndegë të LDK-së, të cilat u morën me organizimin e tubimeve informuese, mobilizimin e komunitetit dhe grumbullimin e fondeve për të mbështetur strukturat politike dhe administrative të LDK-së në Kosovë dhe viset e tjera shqiptare. Ky rrjetëzim i shpejtë dhe i organizuar i degëve tregon për përkushtimin e komunitetit shqiptar në Australinë e largët për të ndihmuar proceset politike në atdhe, si dhe për të ruajtur lidhjen institucionale dhe patriotike me Kosovën në një periudhë vendimtare historike.¹⁶

Veprimtaria e LDK-së në Australi nuk mund të kuptohet pa rol të theksuar të individëve që themeluan, udhëhoqën dhe mbajtën gjallë organizimin politik të diasporës shqiptare. Disa nga figurat kryesore që spikasin në këtë kontekst janë: Shpend Osmanaj, Qazim Menxhiqi, Sezar Jakupi, Sami dhe Sadik Binaku, Safet Biba, Nexhmi Rexha, Rexhep Abazi, Bashkim Bekiri, Kolë Nikolla, Kadri Mula, Halil Demiri, Hasan Haxhijaj, Elmi Ramadani, Asllan Bytyqi dhe shumë të tjerë. Këta veprimtarë luajtën role të ndryshme, duke

¹⁵ Dokument arkivor (letër e shkruar me dorë dhe e nënshkruar nga vetë kryetari i LDK-së, Ibrahim Rugova, dërguar në Australi z. Shpend Osmanaj). Dokumenti u sigurua nga arkivi i LDK-së në Australi, më datën 6 mars 2011, në Melbourne.

¹⁶ Dokument arkivor, i siguruar nga arkivi i LDK-së në Australi, përkatësisht nga Sezar Jakupi, veprimtar politik dhe ish-kryetar i degës së LDK-së në Australi gjatë viteve 1992-1995. Të dhënat u dhanë më datën 6 mars 2011, në Melbourne.

filluar nga organizimi i nëndegëve lokale, koordinimi i tubimeve informuese, grumbullimi i fondeve për strukturat politike në Kosovë, deri te përfaqësimi diplomatik dhe kulturor i komunitetit shqiptar në Australi. Aktiviteti i tyre nuk ishte thjesht simbolik; ata ndihmuan në konsolidimin e rrjetit të nëndegëve të LDK-së, duke e bërë diasporën një faktor të fuqishëm mbështetës për proceset politike në Kosovë. Një rol të veçantë e pati edhe Basri Qapriqi, intelektual dhe veprimtar politik nga Kosova, i cili ndihmoi në themelimin dhe konsolidimin e degës së LDK-së në Australi.¹⁷

Konsullata e Republikës së Kosovës në Melburn, e hapur de facto që në vitin 1992, ishte ndër përfaqësitë e para jashtë Kosovës që promovoi institucionalisht idenë e shtetësisë së Kosovës, duke vepruar në përputhje me direktivat e Qeverisë së Kosovës në ekzil. LDK dhe mërgata shqiptare e Australisë bashkëpunuan ngushtë edhe me personalitete të administratës australiane për të sjellë në vëmendjen e opinionit publik shkeljet sistematike të të drejtave të njeriut në Kosovë gjatë sundimit serb.

Letra dhe peticione drejtuar Parlamentit australian, organizimi i tribunave, ndihmat financiare për çdo iniciativë që ndërmerrej nga LDK-ja apo komuniteti shqiptar për Kosovën, Shqipërinë apo për shqiptarët në përgjithësi kudo që ata jetonin, organizimi i protestave para institucioneve shtetërore australiane në sensibilizimin e Kosovës, iniciativat për aksionet financiare për ndihmë në hapjen e shkollave shqipe, aktivitetet kulturore-artistike, aktivitetet sportive, e deri te nevojat shumëdimensionale të luftës në Kosovë, përfshirë këtu edhe pranimin e refugjatëve shqiptarë të ardhur nga Kosova në Australi si rezultat i luftës për liri dhe pavarësi, ishin vetëm disa nga format e angazhimit të tyre në Australi.¹⁸

Mbështetja e UÇK-së nga komuniteti shqiptar në Australi

Nga mesi i viteve '90-ta, me intensifikimin e represionit serb në Kosovë, një pjesë e madhe e diasporës shqiptare, përfshirë edhe Australinë, filloi të orientohej drejt përkrahjes së strukturave të reja të rezistencës, të përfaqësuara nga Ushtria Çlirimtare e Kosovës (UÇK). Me datën 28 nëntor të vitit 1997, kur UÇK-ja bëri paraqitjen e saj publike në fshatin Llaush të Skenderajt,

¹⁷ Dokumente arkivore të siguruar nga aktivistët e LDK-së në Australi. Të dhënat u morën gjatë hulumtimeve kërkimore në Australi nga shefi i sektorit të historisë në Muzeun e Kosovës, Sadik Krasniqi, në periudhën 5 shkurt - 7 mars 2011, në Melbourne.

¹⁸ Deklaratë me gojë e Sezar Jakupit, veprimtar politik dhe njëherit ish-kryetar i degës së LDK-së në Australi. Të dhënat i dha më 7 mars 2011, në Melbourne.

komuniteti shqiptar në Australi filloi të krijonte komitete mbështetëse, të cilat mblidhnin ndihma financiare dhe materiale për këtë strukturë ushtarake. Me rëndësi të veçantë ishte themelimi i Fondit “Vendlindja Thërret” në vitin 1998, i cili arriti të mobilizonte dhjetëra e qindra mijëra dollarë australianë për blerjen e pajisjeve dhe mjeteve logjistike ushtarake, si dhe për përkrahjen e familjeve të dëshmorëve dhe të dëbuarve nga lufta. Pas masakrës së Reçakut në janar të vitit 1999, aktivitetet publike në përkrahje të UÇK-së u intensifikuan. Diaspora shqiptare në Australi organizoi protesta masive në qytete të mëdha si Melbourne dhe Sydney, duke kërkuar ndërhyrjen ndërkombëtare për ndalimin e gjenocidit të ushtruar nga regjimi i Millosheviqit. Këto protesta ndihmuan që çështja e Kosovës të hyjë në agjendën politike të institucioneve australiane, duke kontribuar në qëndrimet e Australisë në forume ndërkombëtare. Përveç angazhimeve politike, diplomatike dhe financiare, disa individë të guximshëm vullnetarisht iu bashkuan UÇK-së në luftën për çlirimin e vendit. I tillë ishte Rilind (Azem) Bytyqi nga fshati Studentqan i komunës së Suharekës, i cili jetonte dhe vepronte politikisht në Melbourne që nga viti 1963. Në luftime mori pjesë edhe David Hicks, australian i cili luftoi krahas UÇK-së në frontet e Koshare, si dhe shumë luftëtarë të tjerë nga shtete të ndryshme të botës, disa prej të cilëve ranë dëshmorë, duke luftuar vetëm për liri dhe drejtësi, pa interes material. Këta luftëtarë të nacionaliteteve të tjera jo shqiptare e bënë këtë veprim të guximshëm vetëm pse ishin liridashës dhe i dëshironin lirinë edhe popujve të tjerë të robëruar. Disa nga veprimtarët politikë dhe atdhetarë që kontribuan në organizimin, financimin dhe mbështetjen e aktivitetit ushtarak të UÇK-së janë: Rilind Bytyqi, Pajazit Ibrahim, Hysni Topalli, Jakup Thaqi, Besnik Krasniqi etj.¹⁹

Në këtë periudhë, emigracioni shqiptar në Australi priti një numër të madh refugjatësh nga Kosova, të dëbuar gjatë fushatës së dhunshme serbe në pranverën e vitit 1999. Organizatat e komunitetit shqiptar që vepronin në Australi, në bashkëpunim me institucionet humanitare të shtetit australian, ofruan strehim, ushqim dhe ndihmë mjekësore, duke dëshmuar solidaritet të jashtëzakonshëm në një moment historik kyç për kombin tonë.²⁰ Përkrahja e diasporës shqiptare në Australi vazhdoi të kontribuojë edhe më tej për Ushtrinë

¹⁹ Deklaratë e Rilind (Azem) Bytyqi, ish-sekretar i B.K.SH. “Bajram Curri”, një nga organizatorët dhe përkrahësit e fondit “Vendlindja Thërret” në Australi, si dhe luftëtar i UÇK-së, i cili vullnetarisht u kthye nga Australia për të marrë pjesë në luftën e Kosovës në prill të vitit 1999. Të dhënat i dha më 5 maj 2011, në fshatin Studentqan të Suharekës.

²⁰ Gazetat ditore australiane; disa nga të cilat janë: “The Age”, 6 maj 1999, fq. 8; “Sunday Herald Sun”, 23 korrik 1999, f. 1.

Çlirimtare të Medvegjës, Bujanovcit dhe Preshevës, si dhe për Ushtrinë Çlirimtare Kombëtare të Iliridës në Maqedoni. Pas çlirimit të Kosovës, diaspora shqiptare në Australi vazhdoi të ndihmojë në rindërtimin e vendit përmes investimeve, dërgesave të mjeteve financiare dhe bashkëpunimit arsimor e kulturor.²¹ Gjithashtu, një pjesë e madhe e veprimtarëve të asaj periudhe vazhduan të mbështesin organizatat që dolën nga lufta, si pjesë e proceseve demokratike të pasluftës. Sot, diaspora shqiptare në Australi numëron rreth 25,000–30,000 veta, me përqendrimin më të madh në Sydney, qytet me mbi pesë milion banorë, në Melbourne dhe në shumë qytete të tjera të Australisë. Diaspora australiane vazhdon të japë kontributin e saj në formën e lobimeve për njohjen ndërkombëtare të pavarësisë së Kosovës dhe ndihmave financiare për zbutjen e varfërisë në trojet shqiptare.²²

Përfundime

Zhvillimi historik i emigracionit shqiptar në Australi dhe format e shumta të organizimit të tij dëshmojnë qartësisht për një përkushtim të thellë, të qëndrueshëm dhe të pandërprerë ndaj çështjes kombëtare të Kosovës. Ky përkushtim nuk mund të reduktohet në një shprehje spontane të ndjenjave patriotike, por përfaqëson një proces të vetëdijshëm shoqëror, kulturor dhe politik, i cili është ndërtuar mbi bazat e traditës së vjetër shqiptare të solidaritetit dhe atdheadashurisë.

Përvoja e këtij komuniteti në Australi është mishërim i një patriotizmi aktiv dhe i një ndërgjegjeje kombëtare që ka ditur të ruajë vlerat themelore të identitetit shqiptar, duke i përshtatur ato në një realitet të ri shoqëror dhe kulturor jashtë atdheut. Përmes organizatave, shoqatave dhe nismave të shumta kulturore e humanitare, diaspora shqiptare në Australi ka dëshmuar se lidhja me atdheun nuk shuhet me largësinë gjeografike, përkundrazi, ajo forcohet përmes ndërgjegjes historike dhe ndjenjës së përbashkët të përgjegjësisë kombëtare.

Në aspektin shkencor dhe historiografik, kjo përvojë përbën një pjesë integrale të historisë së përgjithshme të popullit shqiptar. Ajo pasuron njohuritë mbi rolin e diasporës në ruajtjen e identitetit kombëtar dhe ndikon në kuptimin më të gjerë të proceseve të zhvillimit të ndërgjegjes kombëtare

²¹ Deklaratë e Jakup Thaqit, veprimtar atdhetar, humanist dhe emigrant i hershëm në Australi. Të dhënat i dha me datën 8 mars 2021, në Melbourne.

²² Deklaratë e Bashkim Bekirit, ish-kryetar i komunitetit shqiptar në Australinë. Të dhënat i dha më datën 06.03.2011, në Melbourne.

në mërgim. Prandaj, historia e shqiptarëve në Australi nuk duhet të shihet si kapitull dytësor i historisë sonë, por si një dëshmi e fuqishme e vazhdimësisë së përpjekjeve kombëtare në hapësirën globale.

Në përfundim, diaspora shqiptare në Australi përfaqëson një model të qëndrueshëm të organizimit kombëtar dhe të ruajtjes së identitetit në mërgim. Ajo ka dëshmuar se përkushtimi ndaj çështjes së Kosovës dhe ndaj fatit të kombit në tërësi është pjesë përbërëse e vetëdijes historike shqiptare. Kjo përvojë, me dimensionet e saj historike, kulturore dhe shoqërore, meriton një trajtim të veçantë akademik, si një kontribut i vlefshëm në mozaikun e historisë kombëtare dhe si një shembull i qartë i bashkërendimit ndërmjet patriotizmit dhe përgjegjësisë historike të mërgatës shqiptare.

